

Bloch i Wartburg els escrúpols que causa aquesta derivació amb el sufix romànic *(-i)era* feta en romànic sobre un primitiu que és germànic i no romànic; escrúpols que s'accentuen, encara, en veure que *banda* en el sentit de 'grup de gent armada', amb el qual semblava natural relligar-lo i que formalment coincideix amb el gòt. *bandwō*, no sembla ser d'origen germànic ni tenir gran cosa a veure amb el grup de germanismes estudiat a propòsit de *BAN*. D'altra banda ací tot coincideix a llevar-nos els escrúpols sobre aquesta antiga connexió etimològica. La ferma i antiga representació del mot en francès i les altres llengües més afectades pel germanisme, el caràcter ben convincent de la base semàntica ('signe' > 'senyera'), el gran predomini del germànic en tot el lèxic militar antic de les llengües de la nostra família (recordem també *estendard*, *bran*, *bornar*, *brandir*, *brunyir*, etc.), la conservació de la ND sense assimilar (per la data tardana). Ningú no dubtarà, certament, del germanisme. El Bloch-W suggereix una explicació ben possible de l'estranyesa. Però sobretot cal no perdre de vista que el nostre coneixement del vocabulari de la llengua gòtica és ben incomplet i com que es funda només en una traducció del Nou Testament i de pocs més textos, tots ells bíblics, pel que fa a coses mil·lars l'hem de mirar com a incompletíssim. Ara bé *-arjis* o *-areis* és un sufix ja molt productiu, genuí i vivaç en gòtic (potser fins i tot, en part, pròpiament germànic més que llatinitisme antic) i per tant és ben possible que un derivat com **BANDWARJIS* ja existís format en gòtic, partint del ben conegut *bandwo* 'signe', tal com en romànic *senyera* és un derivat de *SIGNUM*, però no és el mot *SIGNUM* mateix: és l'ensenyera que serveix de signe.

DERIV.: *Banderer* [princ. S. XIV, Muntaner]. *Banderal*. *Banderejar*, *bandereig*. *Abanderar*; *abanderat*. *Bandereta* [1546]. *Banderí*. *Banderilla*, del cast. *banderilla* [1726; però l'acc. no taurina que *AlcM* registra en un doc. mall. de 1649 pot ser genuïna], *banderiller*, *banderillejar*. *Banderó*. *Banderola* [1493, com a terme nàutic passà del cat. al cast., on ja es registra a princ. S. XIV].¹ *Banderot* (cf. cast. *pendón* en un sentit semblant).

¹ Com a nom d'una antiga alqueria mallorquina, és alteració d'un mossàrab *Maneyrola*, sense relació amb *bandera*.

Bandidatge, *bandir*, *bandit*, V. *ban*

BANDOLA i BANDÚRRIA, noms d'instruments musicals, provenen tots dos, en definitiva del grec *πανδούρα*, per conducte dels ll. *pandura* i *pandurium* i d'ací, respectivament, a través de l'italià i el castellà, foren presos els dos mots nostres. □ 1.ª doc.: En català solament en trobem dades molt tardanes: tots dos es registren primerament en el dicc. de Belvitges, de 1803, i en escriptors de fi de segle (no es troben encara en els diccs. dels Ss. XVI-XVIII). *Bandúrria* en castellà es documenta ja en Juan Ruiz, a. 1330. *Bandola*,¹ igual que el diminutiu *bandolina* o *mandolina*,⁶⁰

degué arribar per conducte de l'italià. Per a detalls, veg. els articles corresponents del DCEC.

¹ És popular a Mallorca com a nom d'instrument usat pel fadrinatge: «despenja'm una *bandola* / ja que la lira me manca», «i al cap d'un poc les *bandoles* dels fadrins enamorats ---», c. 1850-55, Mn. Aguiló, *AntPoët.*, 1975, 36, 123.

Bandoler, *bandolerisme*, V. *ban*

BANDOLINA, nom d'un cosmètic, es prengué del fr. *bandoline*, format híbridament amb el fr. *bandeau* 'bena o veta dels cabells', 'porció o gros flocc en què es divideix el pentinat cap al front', i el ll. *linere* 'untar'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*, i fi S. XIX (*AlcM*); el català Salvà el cita com a ja usat en castellà el 1846, i en català degué aparèixer també llavors (el 1839, Labèrnia no el dona encara).

Bano 'ventall desplegable de ventar-se', pres del cast. antiq. *abano*, per al qual veg. DCEC, s. v. *abanar*.

BANÚS, juntament amb el cast. ant. *abenux* i l'oc. ant. *avenux* (rar, S. XIII, *FEW* III, 199), procedeix de l'àrab 'abanús'. □ 1.ª doc.: *benus*, Lull, *Blanquerna*; *banuç* en doc. de 1373 (*AlcM*), i *ebenuç* en *Hist. Troy.* (*AlcM*);¹ DCEC II, 211a30ss.

Va circular una variant en *ebon-*: *ebonet* a. 1617 [MÀgustí?], a Mall. *ebona* recollit pel dicc. mall. de Fortuny (fi S. XVIII) i pel *DAG*. De l'angl. *ebony* és derivat savi *ebonite*, catalanitzat com a *ebonita* «cautxú endurit», EdFontserè (*CiFiNat.*, p. 34, 1911-32) i *DFa*.

Fabra posa a més, com a forma literària, *eben* (del llatí *ēbēnus*, del mateix origen que el mot àrab), i d'aquest es prengué el cast. mod. *ébano*;² són normals en el llenguatge parlat *ebenista*, *ebenisteria* (Fabra). *Ebenàcies*. J. G.

¹ El mateix text porta la forma llatinitzant *ebani*. —
² O. Pou inclou en el seu recull *euano*, ja el 1575 (*Thes. Puer.*, p. 52).

BANY, del llatí *BALNEUM* id. □ 1.ª doc.: Lull, *Doctrina Pueril*; com s'ha indicat en DCEC I, 189a, les formes romàniques suposen una base ll. vg. *banu*¹ que degué resultar d'un desig d'evitar el grup complex *-lŋ-*, però es troben a la Península rastres del clàssic *BALNEUM* en topònims com *Boñar*, *Boñuelos*, *Albuniel* (M. Pidal, *Orig.*, 116-7, 121-2, 201) (però no el mall. *Bunyola*).

DERIV.: *Banyar* (Desclot, *Crònica*, c. 168; *Costums de Tortosa*, 90, etc.); en el sentit de 'mullar' en el *Consolat*, c. 65; 'mullar (el segó)' en el *Llibre de receptes de Misser Joan* (Faraudo, *Misc. Fabra*, 173); *banyar-se amb aigua de roses* 'delectar-se amb il·lusions' (*Dicc. Balari*) o 'estar molt satisfet' (*AlcM*), cf. *banyar-se* 'delectar-se' en Cerverí de Girona: «[el cavaller ha d'ésser] sotzmés e maltrazens: / no sojorn trop ne-s *bany* / car pretz e laus sofrayn / a seynors